

Matematyka dyskretna

Andrzej M. Borzyszkowski

Instytut Informatyki
Uniwersytet Gdański

sem. zimowy 2025/26

inf.ug.edu.pl/~amb/MaD

Andrzej M. Borzyszkowski (Instytut Informatyki) Matematyka dyskretna sem. zimowy 2025/26 1 / 21

Zasady zliczania Sumy

Zasady zliczania – sumy

- jeśli $A \cap B = \emptyset$ to $|A \cup B| = |A| + |B|$
dw.: jeśli $|A| = n$, $|B| = m$, to bijekcję $f : n \rightarrow A$ przedłużamy wzorem $f(i) = g(i - n)$ gdzie $g : m \rightarrow B$
- jeśli zbiory $A_1, \dots, A_n$ są parami rozłączne, to $|\bigcup_{i=1}^n A_i| = \sum_{i=1}^n |A_i|$
- $|A \cup B| = |A| + |B| - |A \cap B|$
dw.: $|A| = |A \setminus B| + |A \cap B|$, podobnie dla B ,
 $|A \cup B| = |A \setminus B| + |B \setminus A| + |A \cap B|$
elementy z przekroju liczone są podwójnie
- dla trzech zbiorów $|A \cup B \cup C| = |A| + |B| + |C| - |A \cap B| - |B \cap C| - |A \cap C| + |A \cap B \cap C|$
- czyli odejmujemy elementy liczone podwójnie, ale elementy liczone potrójnie zostały trzy razy odliczone, więc trzeba dodać te elementy

Andrzej M. Borzyszkowski (Instytut Informatyki) Matematyka dyskretna sem. zimowy 2025/26 3 / 21

Zasady zliczania

Andrzej M. Borzyszkowski (Instytut Informatyki) Matematyka dyskretna sem. zimowy 2025/26 2 / 21

Zasady zliczania Zasada włączania i wyłączania

Zasada włączania i wyłączania

- $|\bigcup_{j=1}^n A_j| = \sum_{J \subseteq \{1, \dots, n\}, J \neq \emptyset} (-1)^{|J|-1} |\bigcap_{j \in J} A_j|$
- dw.: dla $n = 1$ jest tylko jeden zbiór i oczywista równość $|A_1| = |A_1|$
dla $n = 2$ sprawdziliśmy wcześniej
krok indukcyjny: dodajemy zbiór A_{n+1} do rodziny $\{A_1, \dots, A_n\}$

$$|\bigcup_{j=1}^n A_j \cup A_{n+1}| =$$

$$|\bigcup_{j=1}^n A_j| + |A_{n+1}| - |(\bigcup_{j=1}^n A_j) \cap A_{n+1}| =$$

$$\sum_{J \subseteq \{1, \dots, n\}, J \neq \emptyset} (-1)^{|J|-1} |\bigcap_{j \in J} A_j| + |A_{n+1}| -$$

$$- \sum_{J \subseteq \{1, \dots, n\}, J \neq \emptyset} (-1)^{|J|-1} |\bigcap_{j \in J} A_j \cap A_{n+1}| =$$

$$\sum_{I \subseteq \{1, \dots, n+1\}, I \neq \emptyset} (-1)^{|I|-1} |\bigcap_{i \in I} A_i|$$
- zbiory indeksów $J \subseteq \{1, \dots, n+1\}$, $J \neq \emptyset$ albo zawierają $n+1$ i wówczas odnoszą się do przekrojów z A_{n+1} albo nie zawierają i wówczas odnoszą się do $\bigcup_{i=1}^n A_i$

Andrzej M. Borzyszkowski (Instytut Informatyki) Matematyka dyskretna sem. zimowy 2025/26 4 / 21

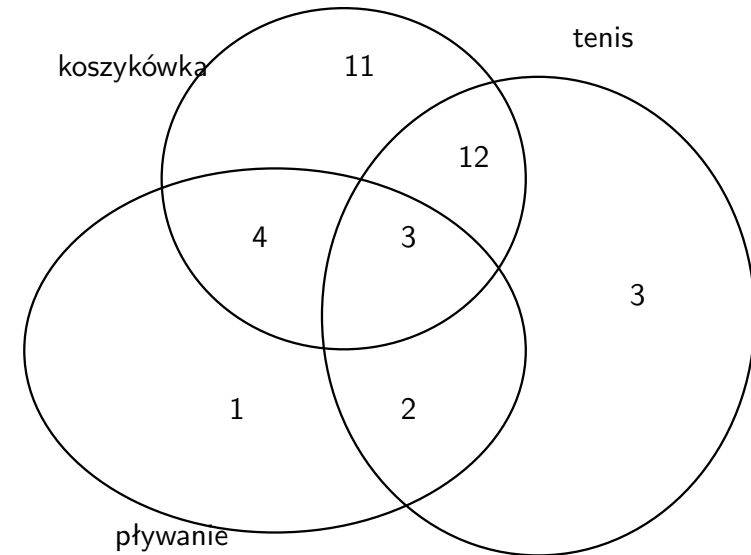
Przykład liczbowy

- studenci zapisali się na zajęcia sportowe:
  - 30 na koszykówkę, 20 na tenisa, a 10 na pływanie
  - 15 studentów zapisało się na koszykówkę i tenisa
  - 7 na koszykówkę i pływanie
  - a 5 na tenisa i pływanie
  - 3 studentów zapisało się na wszystkie zajęcia sportowe
- pytanie: o ilu studentach jest mowa?
- odpowiedź: $30+20+10-15-7-5+3=36$ studentów

Przykład liczbowy inny

- hasło powinno składać się z 8 znaków alfanumerycznych i mieć co najmniej jedną literę dużą, małą i cyfrę
  - nieprawidłowe hasła to ciągi bez cyfr – 52^8 , bez małych liter – 36^8 , tyle samo bez dużych
  - trzeba odliczyć podwójne przekroje (potrójny jest pusty)
  - liczba haseł to $62^8 - (52^8 + 36^8 + 36^8 - 26^8 - 26^8 - 10^8 + 0^8)$
  - czyli 159 655 911 367 680 zamiast 218 340 105 584 896
- żądanie konkretnej postaci haseł zmniejsza liczbę możliwych haseł o 27%.
- ale zwalcza pokusę stosowania haseł z małego słownika, dużo mniejszego niż 159 655 911 367 680.

Przykład liczbowy, rysunek

Zasady zliczania – iloczyn

- jeśli A i B są zbiorami skończonymi, to $|A \times B| = |A| \cdot |B|$
- dw.: niech $|A|=n$, $|B|=m$, istnieją bijekcje $n \rightarrow A$, $m \rightarrow B$ znajdujemy bijekcję $n \times m \rightarrow n \cdot m$
parze liczb (i, j) , $i < n$, $j < m$ przypisujemy $i \cdot m + j < n \cdot m$
- tablicę o dwóch indeksach umieszczamy w pamięci komputera: element (i, j) umieszczamy w miejscu $i \cdot m + j + \text{adres początku}$
- w tej wersji konieczna jest znajomość rozmiaru względem j liczba i może pozostać nieokreślona i tablica może rosnąć
- przykład deklaracji w jęz. C

```
float tablica[][3]
```

nie jest określony jeden z rozmiarów tablicy, ale musi być określony drugi

Iloczyny zbiorów nieskończonych

- jeśli choć jeden ze zbiorów A i B jest nieskończony i oba są niepuste, to ich iloczyn kartezjański też jest taki
- wzór $f(i, j) = i \cdot m + j$, $j < m$ jest dobry dla wszystkich i czyli określa bijekcję $\mathbb{N} \times m \rightarrow \mathbb{N}$
- f określona wzorem $f(i, j) = i + \frac{1}{2} \cdot (i + j) \cdot (i + j + 1)$ jest bijekcją $f : \mathbb{N} \times \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$
- jednak język C nie dopuszcza deklaracji tablicy dwuwymiarowej bez określonych wymiarów

Zasady zliczania – ciągi i funkcje

- dany zbiór A
- ciągi długości 1 to elementy zbioru A , czyli $A^1 = A$
- ciągi długości dwa to elementy iloczynu kartezjańskiego $(a_1, a_2) \in A \times A$, $A^2 = A \times A$ więc $|A^2| = |A|^2$
- definiujemy $A^{n+1} = A^n \times A$, wówczas $|A^{n+1}| = |A|^{n+1}$
- niech $B = \{b_1, \dots, b_k\}$
- funkcja $f : B \rightarrow A$ określa ciąg w A długości k : $(f(b_1), \dots, f(b_k))$
- na odwrót, ciąg elementów z A długości k określa funkcję $f : B \rightarrow A$ wzorem $f(b_i) = a_i$
- wniosek: $|B \rightarrow A| = |A|^{|B|}$
- uwaga: czasem zbiór funkcji $B \rightarrow A$ zapisuje się jako A^B
- ciągi długości zero to funkcja $\emptyset : \emptyset \rightarrow A$, $A^0 = \{()\}$, $|A^0| = 1$.

Paradoks Hilberta

- hotel ma nieskończenie wiele pokoi, wszystkie są zajęte
- przybywa dodatkowy gość, co robić?
odp. $f(i) = i + 1$ określa sposób przesunięcia dotychczasowych gości i zwolnienia pokoju nr 0
- przybywa nieskończenie wiele nowych gości, co teraz?
 $f(i) = 2 \cdot i$ daje sposób zwolnienia nieparzystych pokoi
- przybywa nieskończenie wiele autokarów, każdy z nieskończoną liczbą gości, jak ich rozmieścić?
bijekcja $f : \mathbb{N} \times \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ wskaże numer pokoju $f(i, j)$ dla gościa z autokaru numer i zajmującego miejsce numer j (obecni goście hotelowi są traktowani jak autokar zerowy)
- do portu wpływa nieskończenie wiele promów, każdy ma nieskończenie wiele autokarów z nieskończoną liczbą gości itd. itp.

Iloczyn kartezjański uogólniony

- dana rodzina zbiorów $\{A_i\}_{i \in I}$
iloczyn kartezjański (ozn. $\times_{i \in I} A_i$ albo $\prod_{i \in I} A_i$)
to zbiór funkcji f takich, że $f(i) \in A_i$ dla $i \in I$
czyli zbiorów par $f = \{(i, a_i) \mid i \in I, a_i \in A_i\}$
- $Atrybut = \{Imie, Nazwisko, Pesel, DataUr, Adres\}$
- $\Pi Atrybut = \{s \mid s(Imie) \in Imie, s(Nazwisko) \in Nazwisko, \dots\}$
- $Student \subseteq \Pi Atrybut$ jest zbiorem pewnych zestawów (krotek), których atrybuty mają sensowne wartości

Student.ods — LibreOffice Calc

	A	B	C	D	E
	Imie	Nazwisko	Pesel	DataUr	Adres
1					
2	Gerard	Bazior	05251394633	13.05.2005	87-109 Kwidzyn Odrowskiego 3
3	Jan	Chodkiewicz	05231854733	18.03.2005	81-737 Gdynia Chwarznieńska 33/5
4	Agnieszka	Kolak	04230184784	1.03.2004	81-234 Kielno 4
5	Bernard	Łukowski	05222829631	28.02.2005	81-620 Gdynia Górnicza 29
6	Wojciech	Miszke	06282009477	20.08.2006	81-831 Sopot Mazowiecka 73/44
7	Marzena	Songin	04311284947	12.11.2004	80-619 Gdańsk Focha 39-41 m.66
8	Marcin	Zaorski	04222938230	29.02.2004	89-534 Dziewięć Włók

Iloczyn kartezjański uogólniony

- $|\prod_{i \in I} A_i| = \prod_{i \in I} |A_i|$ – moc iloczynu kartezjańskiego jest iloczynem mocy zbiorów
- tablica rejestracyjna ma dwie litery (z 26) i pięć cyfr, ile istnieje różnych tablic rejestracyjnych?
  - $26 \cdot 26 \cdot 10^5 = 67\,600\,000$
- a trzy litery i cztery cyfry?
  - $26^3 \cdot 10^4 = 175\,760\,000$
- a dwie litery, cztery cyfry i na końcu litera?
  - również $26^3 \cdot 10^4 = 175\,760\,000$
- założmy $|Imie| = 10^4$, $|Nazwisko| = 10^7$, $|Pesel| = 100 \cdot 365 \cdot 10^4$, $|DataUr| = 100 \cdot 365$, $|Adres| = 10^8$
  - wówczas $|\prod A_{trybut}| = 1,33225 \cdot 10^{32} \approx 2^{106}$

Funkcje charakterystyczne

- dw. 2: budujemy bijekcję pomiędzy $\mathcal{P}(A)$ a $A \rightarrow 2$
- każdy podzbiór $B \in \mathcal{P}(A)$ definiuje funkcję $\chi_B : A \rightarrow 2$ wzorem

$$\chi_B(x) = \begin{cases} 0 & x \notin B \\ 1 & x \in B \end{cases}$$
- każda funkcja $f : A \rightarrow 2$ określa podzbiór $\text{supp}(f) \in \mathcal{P}(A)$ wzorem $\text{supp}(f) = \{x \in A \mid f(x)=1\}$ (nośnik funkcji)
- te definicje określają bijekcję, stąd $|\mathcal{P}(A)| = |A \rightarrow 2| = 2^{|A|}$
- jeśli elementy z A ponumerujemy, to funkcja $A \rightarrow 2$ jest ciągiem zer i jedynek długości $|A|$ (mapa bitowa)
- np. zamiast $\{2, 3, 7\} \subseteq \{1, \dots, 8\}$ można pisać 01100010
 $\emptyset$ to 00000000, ciąg samych jedynek to cały zbiór $\{1, \dots, 8\}$

Zasady zliczania – zbiory potęgowe

- liczba podzbiorów zbioru n -elementowego A wynosi 2^n
- dw. 1: indukcja względem liczby elementów:
  - zbiór pusty ma $2^0 = 1$ podzbiór – $\mathcal{P}(\emptyset) = \{\emptyset\}$, $|\mathcal{P}(\emptyset)| = 1$
  - jeśli do zbioru dodamy nowy element x , to liczba jego podzbiorów podwoi się –
 każdy podzbiór $B \in \mathcal{P}(A)$ określa dwa podzbiory $B \in \mathcal{P}(A \cup \{x\})$ oraz $B \cup \{x\} \in \mathcal{P}(A \cup \{x\})$
  - czyli $|\mathcal{P}(A \cup \{x\})| = 2 \cdot |\mathcal{P}(A)| = 2 \cdot 2^{|A|} = 2^{|A|+1}$

Zasady zliczania – ciągi bez powtórzeń

- niech $|A| = n$, liczba ciągów długości k to n^k
 k krotnie wybieramy element z A , elementy te mogą się powtarzać
- w ciągu bez powtórzeń elementy *nie mogą* się powtarzać
 pierwszy można wybrać na n sposobów
 drugi już tylko na $n - 1$ sposobów
 jeśli $k > n$ to nie da się wybrać $n + 1$ nowego elementu
- jeśli $k \leq n$ to liczba ciągów elementów z A bez powtórzeń wynosi $n \cdot (n - 1) \cdot \dots \cdot (n - k + 1)$
- ciąg bez powtórzeń długości n jest bijekcją $n \rightarrow A$
 liczba tych bijekcji to $n \cdot (n - 1) \cdot \dots \cdot 1 = n!$ (silnia)

$$n \cdot (n - 1) \cdot \dots \cdot (n - k + 1) = \frac{n!}{(n - k)!}$$

Permutacje

- permutacja w zbiorze $A = \{a_1, \dots, a_n\}$ – bijekcja zbioru A w siebie
 $\pi : A \rightarrow A$
- określa ona ciąg elementów z $A : (\pi(a_1), \dots, \pi(a_n))$
jest to ciąg bez powtórzeń
na odwrót, każdy ciąg bez powtórzeń $(b_1, \dots, b_n)$ definiuje permutację $\pi(a_i) = b_i$
- permutację może zapisać tablicą $\begin{pmatrix} a_1 & \dots & a_n \\ b_1 & \dots & b_n \end{pmatrix}$
- funkcja $id(a_i) = a_i$ dla $i = 1, \dots, n$ jest też permutacją
permutacje można składać $(\sigma \circ \pi)(a) = \sigma(\pi(a))$
dla każdej permutacji istnieje odwrotna $\pi^{-1}(b_i) = a_i$ gdzie $\pi(a_i) = b_i, i = 1, \dots, n$
  - zbiór permutacji stanowi *grupę*

Permutacje c.d.

- liczba permutacji jest b. duża (wzór Strilinga)

$$n! \approx \sqrt{2\pi n} \cdot \left(\frac{n}{e}\right)^n \quad \pi \approx 3.14, \quad e \approx 2.71$$

- permutacja zbioru A rozkłada się na rozłączne cykle
 $a \in A, a \mapsto \pi(a) \mapsto \pi^2(a) \mapsto \dots \mapsto \pi^\ell(a) = a$
każdy z elementów $\pi^i(a)$ ma własność $\pi^\ell(\pi^i(a)) = \pi^i(a)$
jeśli $a' \in A$ nie występuje na powyższej liście, to ma swój własny cykl, rozłączny z powyższym, być może innej długości
każdy element należy do jakiegoś cyklu długości ≥ 1
- np.

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 3 & 5 & 6 & 4 \end{pmatrix} = (12)(3)(456)$$

pojedynczą permutację zapisuje się w ten sposób wygodniej, złożenie wielu liczy się w sposób mniej oczywisty

Permutacje, przykład

$$\begin{aligned} \sigma &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 4 & 1 & 0 & 5 & 2 \end{pmatrix} & \pi &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 4 & 1 & 5 & 2 & 3 & 0 \end{pmatrix} \\ \sigma^{-1} &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 2 & 5 & 0 & 1 & 4 \end{pmatrix} & \pi^{-1} &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 5 & 1 & 3 & 4 & 0 & 2 \end{pmatrix} \\ \pi \circ \sigma &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 2 & 3 & 1 & 4 & 0 & 5 \end{pmatrix} & \sigma \circ \pi &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 5 & 4 & 2 & 1 & 0 & 3 \end{pmatrix} \\ (\pi \circ \sigma)^{-1} &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 4 & 2 & 0 & 1 & 3 & 5 \end{pmatrix} & (\sigma \circ \pi)^{-1} &= \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 4 & 3 & 2 & 5 & 1 & 0 \end{pmatrix} \end{aligned}$$

- zachodzi równość $(\sigma \circ \pi)^{-1} = \pi^{-1} \circ \sigma^{-1}$
dw.: jeśli $(\pi^{-1} \circ \sigma^{-1})(a) = b$, to $\pi^{-1}(\sigma^{-1}(a)) = b$
czyli $\sigma^{-1}(a) = \pi(b)$ i dalej $a = \sigma(\pi(b)) = (\sigma \circ \pi)(b)$, stąd
 $(\sigma \circ \pi)^{-1}(a) = b$

Zliczanie na dwa sposoby

- jeśli elementy zbioru dadzą się policzyć na dwa sposoby, to wynik musi być identyczny
- przykład: uczestnicy przyjęcia witają się ze sobą (niekoniecznie wszyscy), tych, którzy przywitali się z nieparzystą liczbą uczestników jest parzysta liczba
  - dw.: tworzymy graf – uczestnicy są wierzchołkami, przywitania krawędziami, liczymy liczbę krawędzi:
 $\sum_u \text{witaj}(u)$ jest podwojoną liczbą krawędzi (każdą krawędź liczymy dwa razy)
parzysta suma musi mieć parzystą liczbę nieparzystych składników

Wielokrotne zliczanie tego samego elementu

- załóżmy, że $\varphi : X \rightarrow Y$ ma tę własność, że wszystkie przeciwobrazy $\varphi^{\leftarrow}(y) = \{x \in X \mid \varphi(x) = y\}$, $y \in Y$ mają tyle samo ℓ elementów, wówczas $|Y| = \frac{|X|}{\ell}$
- dw.: $X = \bigcup_{y \in Y} \{x \in X \mid \varphi(x) = y\} \quad |X| = |Y| \cdot \ell$

Już z tego korzystaliśmy:

- ciągi bez powtórzeń: $X =$ zbiór permutacji zbioru A ,
 $Y =$ zbiór ciągów bez powtórzeń długości k ,
 $\varphi =$ obcięcie permutacji A do pierwszych k elementów
 każdy ciąg liczony był $(n - k)!$ razy permutując pozostałe elementy
 liczba ciągów bez powtórzeń: $\frac{n!}{(n-k)!}$